

Eesti Orhideekaitse Klubi

Õõviul 4

2000

Eesti Orhideekaitse Klubi ajakiri

ÖÖVIIUL

4/2000

Sisukord

- 3 Eessõna - **Laimi Truus**
- 4 Käpaliste levik Eestis – **Tiiu Kull**
- 8 Paraspõllu soo käpalised – **Arne Kivistik**
- 11 Paraspõllu soo – Euroopa tähendusega looduskaitseala – **Mati Ilomets**
- 13 Kessulaiu käpalised – **Tiiu Kull ja Laimi Truus**
- 15 Mälestusi orhideeretkelt – **Anne Tähtsalu**
- 17 Bibliograafia – **Tiiu Kull** (koostaja)
- 20 Hea orhideehuviline!
- 21 Journal of Estonian Orchid Protection Club
Ööviul
Lesser Butterfly Orchid

Toimetanud Laimi Truus

Kujundanud ja valmistanud OÜ Digimap

Kaanefoto: soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*) Fred Jüssi

Väljaanne on huvilistele tasuta jagamiseks

ÖÖVIIULA on loetav ka internetist:

<http://www.digimap.ee/ooviul>

Valge tolmpa (*Cephalanthera longifolia*). Leelo Kurbeli foto.

Eessõna

Eesti orhideekaitse klubi on koos käinud juba 15 aastat. Üldiselt ei ole meie tegevus selle aja jooksul eriti muutunud – ikka toimub aastas kaks ettekandekoosolekut, üks kevadel ja teine sügisel ning kaks ekskursiooni, üks pikem ja teine lühem, suvel. Ja liikmeskondki on enam-vähem sama suur ja sama kirju, nii vanuselt kui ka ameteilt. Ühendab huvi käpaliste vastu, nende uurimine, imetlemine, neist omavahel rääkimine ja ka teistele tutvustamine ning mure kaduvate kasvukohtade pärast.

Nii et oleme samamoodi edasi – klubi tegutseb, liikmetel on huvitav ja veidi saab ka väljaspool klubiringi käpalisi tutvustatud. On seda piisavalt? Aktsepteeritakse meie seisukohti, kui astume välja mõne olulise käpaliste kasvukoha säilitamise eest? Kas oleme seda üldse piisavalt teinud?

Klubi algusaastail andsime välja suuri värviplakateid, mida jagus koolidessegi. Siis ilmus *Õõviul*, mis on Eesti Loodusmuuseumi müügiletis seisnud, kuid pole just eriti levinud. On väike tutvustus Internetis. Ja hiljuti tuli teinegi. Värvikam, köitvam. Oleme palju pildistanud. Oleme leidnud Eestis uue liigi. Oleme avastanud haruldaste liikide uusi kasvukohti. On neid käpalisi maalitudki ja näitusi tehtud. On mõned südamega tehtud raamatud. On mõnda muudki.

Ja ikkagi, kui klubi nimel mõnes olulises küsimuses sõna võtta, on see ikka piisavalt kõva sõna?

Laimi Truus

Käpaliste levik Eestis

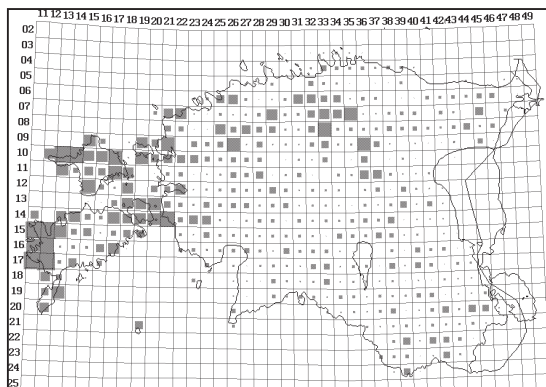
Enamik meie käpalistest on lubjalembesed taimed, mistõttu võib neid kohata eelkõige Lääne-Eesti mandril ja saartel. Siiski pole ükski Eestimaa vald neist kaunitest õitest ilma jätud.

Käimas on Eesti taimede levikuatlase kokkupanek ja sellega seoses on koostatud ka kõigi käpaliste levikuandmed. Atlases on Eestimaa jaotatud umbes 100 km² suurusteks ruutudeks (täpsemini – nelinurkadeks, igaühe suuruseks 6' põhjast lõunasse ja 10' idast läände). Iga ruudu kohta märgitakse liigi esinemine või puudumine. Kokku jaotub Eesti maismaa 494 ruuduks. Joonisel 1 on toodud kõigi 36 loodusliku käpalise levikukoondkaart. Kui ruut on mustaks värvitud servast servani, tähendab, et selles ruudus esineb 20 käpaliseliiki, väiksem ruut tähistab vähemat arvu liike. Lisaks on leviku andmebaasis eristatud kolm erinevat ajavahemikku, mil liiki ruudus on registreeritud: kas enne 1920. aastat, aastatel 1921–1970 või pärast 1970. aastat. Tabelis 1 ongi toodud kõigi Eesti käpaliste levikuandmed, kus liigid on reastatud viimase 30 aasta leidude arvu järgi. Kümme kõige haruldasemat käpalist on seega lääne-sõrmkäpp, Ruthe sõrmkäpp, leeder-sõrmkäpp, arukäpp, lehitu pisikäpp, püramiid-koerakäpp, rohekas õöskeel, lõhnav käoraamat, valge tolmpäpp ja sookäpp. Neid on enam Hiiumaa ja Saaremaa läänes, kuid üksikuid isendeid leiame üle terve Eesti (joonis 2). Enamlevinud liikideks on kahelehtine käoheel, kahkjaspunane sõrmkäpp ja suur käopõll.

Tabel 1. Eesti käpaliste esinemine 100 km² ruutudes.

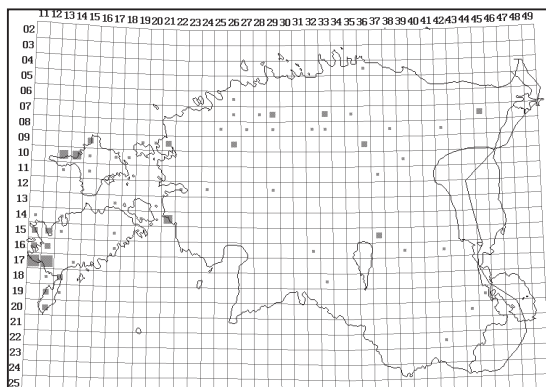
Liik	Pärast 1970	1921- 1970 ning mitte hiljem	Vaid enne 1921	Kokku
<i>Dactylorhiza praetermissa</i> (Druce) Soó – lääne-sõrmkäpp	1	0	0	1
<i>Dactylorhiza ruthei</i> (M. Schulze x Ruthe) Soó – Ruthe sõrmkäpp	1	0	0	1
<i>Dactylorhiza sambucina</i> (L.) Soó – leeder-sõrmkäpp	2	0	0	2
<i>Orchis morio</i> L. – arukäpp	6	3	0	9
<i>Epipogium aphyllum</i> Sw. – lehitu pisikäpp	7	8	4	19
<i>Anacamptis pyramidalis</i> (L.) Rich. – püramiid-koerakäpp	8	6	2	16
<i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartm. – rohekas ööskeel	10	9	1	20
<i>Gymnadenia odoratissima</i> (L.) Rich. – lõhnav käoraamat	12	2	1	15
<i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch – valge tolmpäa	17	4	5	26
<i>Hammarbya paludosa</i> (L.) O. Kuntze – sookäpp	24	27	6	57
<i>Dactylorhiza cruenta</i> (O.F.Müll.) Soó – täpiline sõrmkäpp	25	5	0	30
<i>Liparis loeselii</i> (L.) Rich. – soohiilakas	25	10	0	35
<i>Corallorhiza trifida</i> Châtel – kõdukoralljuur	27	16	0	43
<i>Orchis ustulata</i> L. – tõmmu käpp	29	28	23	80
<i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich. – punane tolmpäa	31	13	2	46
<i>Malaxis monophyllos</i> (L.) Sw. – soovalk	31	26	10	67
<i>Listera cordata</i> (L.) R. Br. – väike käopõll	31	18	0	54
<i>Dactylorhiza russowii</i> (Klinge) Holub – Russowi sõrmkäpp	40	18	0	58
<i>Orchis mascula</i> (L.) L. – jumalakäpp	41	13	0	54
<i>Herminium monorchis</i> (L.) R. Br. – harilik muguljuur	46	10	0	56
<i>Ophrys insectifera</i> L. – kärbesõis	65	17	0	82

Liik	Pärast 1970	1921- 1970 ning mitte hiljem	Vaid enne 1921	Kokku
<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm.) Besser – tumepunane neuuvaip	73	13	0	86
<i>Dactylorhiza baltica</i> (Klinge) Orlova – balti sõrmkäpp	76	10	1	87
<i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br. – roomav öövilge	83	31	0	114
<i>Orchis militaris</i> L. – hall käpp	92	12	0	104
<i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Rchb. – rohekas käokeel	95	5	0	100
<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich. – pruunikas pesajuur	99	20	0	119
<i>Cypripedium calceolus</i> L. – kaunis kuldking	103	56	12	171
<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz – laialehine neuuvaip	118	37	0	155
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br. – harilik kõoraamat	135	45	0	180
<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz – soo- neuvaip	138	76	0	214
<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó – kuradi- sõrmkäpp	141	92	0	233
<i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó – vööthuul-sõrmkäpp	192	0	0	192
<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich. – kahelehine käokeel	235	45	0	280
<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó – kahkjaspunane sõrmkäpp	237	57	0	294
<i>Listera ovata</i> (L.) R. Br. – suur käopõll	269	38	0	307

Joonis 1.

Eesti kápaliste koondlevik. Servast servani mustaga táidetud ruut vastab 20 liigile.

Joonis 2.

Kümne kõige haruldasema kápaliseliigi levik pärast 1970.a. Táidetud ruut vastab 5 liigile.

Tiiu Kull

Paraspõllu soo käpalised

Paraspõllu soo asub Harjumaal Raasiku ja Rae valla piiril. See on ulatusliku Peningi turbaraba kagusopp, mis piki Käpa ehk Silmsi oja kiiluna ümbritsevate moreenseljandike vahele sirutub. Soo põhjapiir on küllaltki tinglik. Ka rahvasuus ei ole tehtud Paraspõllu ja Peningi sool kindlat vahet.

Kasvukohatüüpidest on valdav madalsoon. Vähemal määral esineb puisraba, lodumetsa, lammisood ja allikasood. Siirdesood esineb vaid laiguti massiivi lääneosas.

Loogana kulgev oja poolitab soo kaheks eriilmeliseks osaks. Peamiseks sootüpe eristavaks teguriks on siin ilmselt pinnases liikuva vee päritolu. Nimelt asub ojast läänepool suurem ja kõrgem raba, mis toidab madalsood happeliste vetega. Selline vee liikumine rabast madalsoosse kujunes kunagi 20. sajandi alguses, kui õgvendati ja süvendati Silmsi oja sängi.

Lubjalembesi liike, ka käpalisi, mida soo idapoolses osas on hulganisti, leidub läänepoolse osa madalsoos laiguti ja vähearvuliselt. Samas aga leidub siiski rikkalikult kahelehist käokeelt (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), mis idapoolsel alal praktiliselt puudub. Täpelist sõrmkäppa (*Dactylorhiza cruenta* (O.F.Müll.) Soó) ja Russowi sõrmkäppa (*D. russowii* (Klinge) Holub) kohtab vaid koos koldja selaginelliga (*Selaginella selaginoides* (L.) Beauv. ex Schrank et Mart) oja endise sängi nõlval. Kasvuala laiendavad harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.) ja soo-neiuvaip (*Epipactis palustris* (L.) Crantz), samuti kõdu-koralljuur (*Corallorhiza trifida* Châtel).

Suurt käöpõlle (*Listera ovata* (L.) R. Br.) võib kohata rabasse ulatuvail mineraalmaa keetel. Lubjarikkamat pinnast nõudev vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó)

kasvab kitsa ribana siirdesoos. Siit on teada ka ainus kindel kuradi-sõrmkäpa (*Dactylorhiza maculata* (L.) Soó) eksemplar, mille aga metssead 1996. a. hävitasid.

Kahkjaspunast sõrmkäppa (*Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó) ja selle roosat vormi leidub üksikute eksemplaridena endise oja lammil, kus ta peab lootusetut võitlust pealetungiva angervaksapadrikuga.

Ümbritsevas metsas võiks esineda kaunist kuldkinga (*Cypripedium calceolus* L.) ja pruunikat pesajuurt (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.), aga paraku ei ole otsingud seni tulemusi andnud. Hävinud on kärbesõis (*Ophrys insectifera* L.).

Soo idapoolne osa saab oma pinnavee immitsevatest allikatest ja see määrab ka taimestiku iseloomu. Valdavad on pruuni sepsika – raudtarna ja kuivemates kohtades lubika – sookastiku kooslused. Lubjarohkus kajastub ka käpaliste arvukuses ja liigilises koosseisus, kus pääsevad mõjule sellised liigid, nagu kärbesõis, harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br.), hall käpp (*Orchis militaris* L.) ja lubjakõrgendikul ka suur käopõll (*Listera ovata* (L.) R. Br.).

Kärbesõis. Rainar Kurbeli foto.

Tavalised sooliigid nagu vööthuul-sõrmkäpp ja kahkjaspunane sõrmkäpp koos sooneiuvaibaga esinevad siin kohati massiliselt. Lubjakõrgendikuga on seotud üks haruldasem liik – lõhnav käoraamat (*Gymnadenia odoratissima* (L.) Rich.), mille väikesel pindalal asuv isenditerohke kogumik kuivenduskraavi nõlva orhideestab.

Soovalgul (*Malaxis monophyllos* (L.) Sw.) on Paraspõllu soo idaosas kaks erinevas koosluses asuvat kasvukohta. Üks neist paikneb soosaare naabruses ehtsas ubalehe – raudtarna – soo-osja lodus, kus ühe õige soovalgu kodu peabki olema. Teine kasvukoht aga on kuivapoolne endine heinamaaserv, kus soovalgule pakuvad seltsi harilik angervaks (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.) ja soo-ohakas (*Cirsium palustre* (L.) Scop.). Põhjus on ka selge: kümme-konna sentimeetri paksuse huumusekihi all on puhas allikalubi.

Nimetatud soosaare lähistelt leidsin 1987. aastal kaks sookäpa (*Hammarbya palydosa* (L.) O. Kuntze) isendit. Niisiis on tegemist Paraspõllu soo haruldasima käpalisega. Seni kandis seda tiitlit soohiilakas (*Liparis loeselii* (L.) Rich.), mille õitsvaid isendeid võis kahe käe sõrmedel loetleda. Nüüdseks on selgunud, et soohiilakas asustab siiski üsna suurt osa ubalehe – sepsika õõtsikust.

Pruunikat pesajuurt võib näha soost itta jääva kuu-siku varjus.

Niisiis võib heal aastal kohata Paraspõllu soos seitsmeteistkümnest liigist käpalisi, lisaks veel mitmeid harva esinevaid vorme ja väärarenguid, mille käsitlemiseks allakirjutatud puuduvad julgus ja oskused.

Arne Kivistik

Paraspõllu soo – Euroopa tähendusega looduskaitseala

Üsna lihtne on kuivendada enamasti õhukese lasundiga madalsood. Pealegi, kuivendus mõjub hästi taimekasvule, sest hästilagunenud madalsooturbais on toitainete sisaldus kõrge. Seepärast polegi imeks pandav, et viimase sajandiga on enamuse meie madalsoodest muudetud heina- ja karjamaadeks, sekka põllumaadekski. Paljudes Euroopa riikides, nagu Saksamaal, Hollandis, Taanis, Suurbritannias jm. on pea kõik madalsood kadunud ja soo-dele iseloomulikud taimeliigid hävimisohus.

Valdavalt Lääne-Eestis ja Saaremaal levinud ligi 75000 ha lagedatest liigirikastest madalsoodest on säilinud ehk 10%. Suurt parem pole seis lagedate liigivaeste madal-

Tükike Paraspõllu soo idapoolsest osast. Enno Väljali foto.

soodega – kunagisest u. 150000 hektarist on kuivendamisest puutumata jäänud võib-olla u. 30000 ha. Kuivenduskraavidega lõigati läbi allikasoid toitvad veesooned. Nüüd annab mõnda korralikku allikasood otsida.

Hea on, et meid pole tabanud Hollandi saatus, kus kunagised sood on säilinud vaid kohanimedes, mõnel pool kohtab ka turvast üksikute sootaimekoosluste laikudega.

Meie viimaste aastate üks põnevamaid floristilisi üllatusi on seotud Paraspõllu sooga. Botanofiil Arne Kivistik on see mees, kes avastas 1993. a. Paraspõllu soost I kategooria kaitsealuse liigi – püsiksannika (*Swertia perennis* L.) uue leiukoha. Paar aastat hiljem tuli tema poolt uus meeldiv üllatus – samas Paraspõllu soos kasvab seni vaid Saaremaal leitud alpi võipätakas (*Pinguicula alpina* L.). Ega ka II kategooria kaitsealune liik koldjas selaginell (*Selaginella selaginoides* (L.) Beauv. Ex Schrank et Mart) oma levikuga Eestis kiidelda saa. Käpalistest kirjutab A. Kivistik siin ise. Jätk leidudele oli juba igati loogiline: mullu 15. detsembrist on Eestis olemas 253 ha suurune Paraspõllu looduskaitseala oma mitmekesise sootaimestiku ja erinevate kooslustega.

Mati Ilomets

Kessulaiu k palsed

Kessulaid on v ike (1,72 km²) saar keset Suurt v ina. Saare suurim l bim ot on 1,9 km, rannajoone pikkus 6,1 km. Kessulaiu alusp hjaks on siluri ajastu lubjakivid, mis moodustavad kuni 15 m k rguse alusp hjak viku. Selle p hja- ja loodek ljel on 7–8 m k rgune Kessu pank. Paesest alusp hjust tingitult valitsevad kamar-karbonaatmullad, rannikul leidub ka soolakulisi rannikumuldi.

Kessulaid asustati 17. sajandil ja seal elati 400 aastat, kuni 1958.-ni. Selle aja jooksul kujunes kasvukohtade mitmekesisus: levisid p llud, aruheinamaad, puisniidud, s rjakadastik, lookuusikud ja salumets. Paesel alusp hjal kujunenud lubjarikas muld, looduskomplekside mosaiiksus ning ulatuslik metsa ja lageda ala piiriv ond soodustasid liigirikka taimestiku kujunemist ja kujundasid ka soodsaid kasvukohti k palistele.

Praeguseks on p siasustus kadunud, k laaset t his-tavad metsa kasvanud kivivared ja kiviaedadest  mbrisetud karjatee. Maastiku mitmekesisus on tublisti v henenud, saar muutub j rjest metsasemaks.  hes majas siiski veel elati (uusasukas) ning saarel jooksis ringi umbes k mne-pealine herefordikari, kes k ll saart avatuna hoida ei j ua. Nii kaovad ka sellel v ike-saarel mitmed k palistele sobivad kasvukohad.

EOKi ekskursion Kessulaiule toimus 1998. a. juulis. Selle k igus registreeriti 320 soon-taimeliiki, mille hulgas oli kaitstavaid liike 26 ja k palisi 16.

Kaunis kuldking. Leelo Kurbeli foto.

Nähti järgmisi käpalisi:

1. *Cephalanthera rubra* (L.) Rich. – punane tolmpea
2. *Cypripedium calceolus* L. – kaunis kuldking
3. *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó – vööthuul-sõrmkäpp
4. *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó – kahkjaspunane sõrmkäpp
5. *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser – tumepunane neuuvaip
6. *Epipactis helleborine* (L.) Crantz – laialehine neuuvaip
7. *Epipactis palustris* (L.) Crantz – soo-neiuvaip
8. *Goodyera repens* (L.) R. Br. – roomav öövilge
9. *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. – harilik käoraamat
10. *Listera ovata* (L.) R. Br. – suur käöpõll
11. *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. – pruunikas pesajuur
12. *Ophrys insectifera* L. – kärbesõis
13. *Orchis mascula* (L.) L. – jumalakäpp
14. *Orchis militaris* L. – hall käpp
15. *Orchis ustulata* L. – tõmmu käpp
16. *Platanthera chlorantha* (Custer) Rchb. – rohekas käokeer

Tiiu Kull ja Laimi Truus

Mälestusi orhideeretkelt

Mu riietel on veel kadakaokkaid ja ämblikuvörke. Mu kõrbenud nina ja põsesarnad on hapukoorega määritud. Laiali laotatud telgi voltide vahelt pudeneb välja peotäis tillukesi kõrvaharke. Mu silmalaugude taga tupruvad valged pilved, voogab sinine meri. Pilvede ja mere vahele jääb kuuseroheline, kibuvitsaroosa ja karikakrahele Kessulaid.

Kessulaiule pääseb meritsi Virtsust, Kuivastust, Lallilt. Meie kasutasime minekuks suurte soomustega kirjatud, kala järele lõhnavat mootorpaati.

Väikesel maalapil kesk soolast vett on joogivesi väga tähtis. Nii valisime laagriplatsi majaaneme juurde, kus varemkäinute teadmisel asus kaev.

Arvukas seltskond jagunes huvide järgi kolmeks – botaanikud, asjaarmastajad-taimehuvilised ning meelisklejad. Töörütmi valis igaüks ise. Oli neid, kes alustasid enne päikesetõusu, ja neid, kes terve kuuma päeva jooksul endale armu ei andnud. Sügavas öös kostis veel lõkke äärest juttu ning naerupahvakuid.

Taimehuviliste töö on teada. Samm-sammult läbi uurida metsaalused, niidud, niisked nõod, kõrged kivirünkadki, sest neil võib kasvada huvitavaid sõnajalgu. Vaieldakse, lapatakse määrajaid, pannakse oksakesi püsti, et hiljem tulijad ka õige paiga üles leiaksid.

Meelisklejate-muljetekogujate toimetused ei ole nii kindlapiirilised. Neid huvitavad loojanguvärvid taevas, mere muutlik olek, kaaslased lõkke ümber, kaunis lemmikpaik, mis hetkel leitud.

Olid minulgi omad mõtted. Mind painas väljend “rannatu õnn”. Kessulaiul olles ei taba midagi rannatut. Virtsu paistab ja Muhumaa majad, praamid sõidavad külje alt mööda, ikka on kuskil ribake rohelist maad. Kui suur oli selle tüdruku õnn, kes pikkamööda lähenes tõrksale

poolmetsikule herefordivasikale ja sai teda puudutada? Kas paadimees, kes laiuõid telgis külmaks põlgas ning seepärast paadis magas, oli õnnelik? Punast tolmpead kuusikus kohates olin pigem üllatunud – ah selline sa siis oledki! – kui õnnelik.

Lemmikpaiga leidsin kiiresti. Selleks sai Muhupoolne kivine rand ja pangaalune. Teine laiukallas oli igapäevasem, pealegi lebas rannal irevil hammastega hülgekorjus. Kividel istudes ja ronides olin nagu Allontari-muinasjutus. Metsa- ja merejumal olid selles loos oma laste sõpruse pärast igavesti riidu läinud. Metsikud lained olid paiskunud vastu kallast, rebinud puid juurtega välja ja suuri rahne, kruusa ning liiva pudenes sealt vette. Umbes selline oli vaatepilt, ainult meri oli nüüd rahulik ja kuusekäbidel sädelesid vaigupiisad.

Mälestus Kessulaiust jääb minuga kauaks. See on nagu laine, mis tuleb ikka ja jälle. Mängitab liival teokarpe, lihvib kive, toob endaga kaasa linnusulgi, mererohtu, adrut ja plastikpudeleid.

Anne Tähtsalu

Punane tolmpea. Rainar Kurbeli foto.

Bibliograafia 1997–1999

- German, L. 1997. Looduskaitsekuu avati orhideeslaidide ja -maalidega. – Oma Saar, 07.05.
- Kokk, A. 1997. Saarlased kaitsevad oma orhideesid. – Sõnumileht, 19.05.
- Koppel, M. 1997. Käpaliste kaitsest. – Oma Saar, 20.06.
- Kull, T. 1997. Population studies of native orchids in Estonia. – In: Kanerva, T. & Kemppainen, E. (eds.). Conservation, monitoring and management of threatened vascular plants and their habitats. Nature Protection Publications of the Finnish Forest and Park Service. Ser. A, 78, pp. 83-87.
- Kull, T. 1998. Fruit-set and recruitment in populations of *Cypripedium calceolus* L. – Botanical Journal of the Linnean Society, 126, pp. 27-38.
- Kull, T. 1998. Karula käpad, “karukäpad”. – Eesti Loodus, 41(10), lk. 461.
- Kull, T. 1998. Kuldkingad Hiiumaal (Lady’s Slippers on Hiiumaa). – Pirrujaak, 5, lk. 89-91.
- Kull, T. 1998. Metsade kaunitarid on seatud rindejoonele. – Postimees, 16. 08.
- Kull, T. 1999. *Cypripedium calceolus* L. (Biological Flora of the British Isles no. 208). – Journal of Ecology, 87(5), pp. 913-924.

- Kull, T., Paaver, T. 1997. Patterns of aspartate aminotransferase variation in relation to population size, founder effect and phytogeographic history in *Cypripedium calceolus* L. – Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, 46(1/2), pp. 4-11.
- Kull, T., Tuulik, T. 1998. Käpaliste uuringud Hiiumaa püsiproovialadel (Orchid studies on permanent plots). – Pirrujaak, 5, lk. 79-85.
- Lauren, K. 1997. Kes tunneb orhideesid? – Meie Maa, 05.07.
- Lauren, K. 1997. Orhideesuve avas näitus Kuressaares. – Oma Saar, 25.04.
- Leito, T. 1998. Käpaliste fenoloogiast (On orchid phenology). – Pirrujaak, 5, lk. 85-88.
- Meius, M. 1997. Kaitseme kodumaa orhideesid. – Oma Saar, 20.06.
- Meius, M. 1997. Orhideehuvilised käisid Ruhnus. – Oma Saar, 02.07.
- Paluoja, S. 1998. Mitte õlletelk ja tantsulava, vaid unikaalne taimestik on Pärnu magnet. – Pärnu Postimees, 22.06.
- Pupart, T. 1997. Loode ökotalu kutsub orhideesid vaatama. – Oma Saar, 18.06.
- Püttsepp, Ü., Kull, T. 1997. *Cephalanthera longifolia* and *Cephalanthera rubra* in Estonia. – Botanica Lithuanica. Suppl. 1, pp. 133-135.

- Raam, R. 1997. Käpaline – ilves või kuldking? – Postimees, 12.07.
- Tasa, A. 1997. Orhideede koht ei ole lillevaasis. – Meie Maa, 03.05.
- Tuulik, T., Vahtra, K. 1998. Käpalised Lääne-Eesti Saarestiku Biosfääri Kaitseala tuumaladel Hiiumaal (Orchids on Hiiumaa core areas of the Biosphere Reserve of the West-Estonian Archipelago). – Pirrujaak, 5, lk. 96-100.
- Tuulik, T. (koost.). 1998. Hiiumaa orhideed. – Pirrujaak, 5. Kärdla.
- Tuulik, T. 1998. Hiiumaal esinevad käpaliste liigid (The species of orchids occurring on Hiiumaa). – Pirrujaak, 5, lk. 19-78.
- Tuulik, T. 1998. Kuradi- ja vööthuul-sõrmkäpa (*Dactylorhiza maculata*, *D. fuchsii*) vahekorrast mõnedes Hiiumaa populatsioonides (On proportion of *Dactylorhiza maculata* and *D. fuchsii* in some populations on Hiiumaa). – Pirrujaak, 5, lk. 91- 95.
- Tuulik, T. 1998. Käpalised Läänemere saartel (Orchids on the Baltic Sea islands). – Pirrujaak, 5, lk. 103-108.
- Tähtsalu, A. 1998. Kessulaiul. – Lääne Elu, 25.06.

Tiiu Kull (koostaja)

Hea orhideehuviline!

Kui oled klubi tegevusest huvitatud, võta ühendust aadressidel:

Tiiu Kull (president)
EPÜ Zooloogia ja Botaanika Instituut
Riia 181, Tartu 50417
Telefon: 27/477 172
e-post: tiiu@zbi.ee

Laimi Truus (sekretär)
TPÜ Ökoloogia Instituut
Kevade 2, Tallinn 10137
Telefon: 2/6566 425
e-post: laimi@eco.edu.ee

Vaata ka:
<http://www.zbi.ee/~tiiu/index.html>
<http://www.digimap.ee/orhidee>

Journal of Estonian Orchid Protection Club

ÖÖVIUL

Lesser Butterfly Orchid

4/2000

Preface

During 15 years the Estonian Orchid Protection Club has organized two meetings and two excursions every year. The number of members has been stable, about 60. Books, papers and posters with native orchid species have been published to demonstrate their beauty and make them familiar among people. A new species, *Dactylorchiza praetermissa* has been found for Estonia and many new localities of orchids have been registered. Is this enough to be impressive in orchid protection in Estonia?

Laimi Truus

The distribution of Estonian native orchids

In this paper mapping data of Estonian orchid species are analyzed. The distribution of Estonian native orchids is described (Fig.1, filled square denotes occurrence of 20 species). In table 1 the number of 100 km² squares is given where the species have been registered after 1970, between 1921 and 1970 and no later and before 1920. Ten most rare orchids are *Dactylorhiza praetermissa*, *Dactylorhiza ruthei*, *D. sambucina*, *Orchis morio*, *Epipogium aphyllum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Coeloglossum viride*, *Gymnadenia odoratissima*, *Cephalanthera longifolia*, *Hammarbya paludosa*. The

distribution of them is depicted in Fig 2. (filled square denotes occurrence of 5 species). Native orchids are more spread in West Estonian mainland and western islands where the soil is calcareous.

Tiiu Kull

Orchids of Paraspõllu mire

In Paraspõllu different mire types can be seen from spring fen to bog. The types are defined according to the water source and acidity. In the western part of the mire the surface water is more acidic and there the number of orchid species is low (mainly *Platanthera bifolia*, *Gymnadenia conopsea*, *Epipactis palustris* occur). In the eastern part of

Platanthera bifolia **Arne Kivistik**

the mire where spring lime is found the number of orchids is higher (in big quantities *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata* and *Epipactis palustris* occur, quite a lot of specimen of *Gymnadenia conopsea*, *Orchis militaris*, and *Listera ovata*. The rarest orchids that can be found are *Hammarbya palustris*, *Liparis loeselii* and *Malaxis monophyllos*. The total number of orchid species in Paraspõllu mire area is 17.

Paraspõllu mire – wetland of an European importance

The new site for *Swertia perennis*, the species of protection category I was found lately in Paraspõllu fen. The only site in mainland for *Pinguicula alpina*, the species of protection category II was found in the same fen. In addition to them 17 species of orchids and some other rare species make this mire important in an European sence. The Paraspõllu nature reserve (253 ha) was established in December 15, 1999.

Mati Ilomets

Orchids of islet Kessulaid

Kessulaid is an islet on basic rock between Muhu island and the mainland. Kessulaid was inhabited during 400 years up to the year 1958. During these years wooded meadows, meadows and sparse juniper bush developed. Now these habitats are overgrowing. EOC visited Kessulaid in 1998. 16 species of orchids were seen.

Tiiu Kull and Laimi Truus

Memories from orchid-expedition

A glimpse of memory from the orchid trip to Kessulaid. Beside the orchid search and compiling the floristic list of the islet some time was also devoted to philosophical meditation and accumulating summer experiences.

Anne Tähtsalu

Orhchis ustulata. Rainar Kurbel.